

Aktiv Pensjonstid

Nr. 3 - 3. kvartal 2001 - 12. årgang

Stor reportasje fra Hultafors-stevnet

Se side 12

Om end tusinde falder v

Oplevelser under bombardementerne, Hamburg 1943

Af Iris Schantz

Overlæge Carl Ottesen var kendt langt udover de danske grænser. I 1920'erne kom også min far - Georg Stahl - fra Sydtyskland i lære på Fysisk Kuranstalt i København. Han lærte hurtigt dansk, blev medlem af Ebenezer menigheden i København, hvor han også blev organist. Blandt de mange unge fandt han i sangkoret sin tilkommende hustru - Frieda Koch. Efter endt uddannelse i Danmark slog de sig dog ned i Tyskland, hvor min far mente, at han havde sin fremtid. De boede midt i Hamburg, men på en stille gade i en lejlighed på 4. Sal. De fik fem børn, af hvilke jeg blev født i 1932 som den midterste.

I 1939 udbrød den Anden Verdenskrig, en af historiens største tragedier. Jeg må dog indrømme, at på trods af Hitlerstyret og krigen oplevede jeg en tryk og lykkelig barndom. Der var megen latter og sang i familien. Vi havde vor ugentlige gang til den nærliggende Adventmenighed i Ritterstrasse, Hamburg. Der oplevede vi et velfungerende netværk med de forskellige familier.

Allerede i 1938 var min far blevet indkaldt som soldat i det tyske luftvåben (Luftwaffe). Hans danske uddannelse som fysioterapeut kom ham dog tilgode,

idet han blev overført til lægetropperne, med tjenste i de forskellige lande, hvor den tyske værnemagt kom. Vi så ham derefter kun, når han kom på orlov. Men vi havde jo Mor, og livet var i grunden ikke så meget anderledes end før, i hvert tilfælde ikke i de første krigså. Selvfølgelig blev der indført rationeringsmærker for mange varer og strenge regler for mørklægning. Dog fortsatte skolegangen.

Efterhånden blev der indrettet luftbeskyttelsesrum, hovedsageligt i husenes kældre kun forstærket med sandsække for døre og vinduer, men med muligheder for at kunne fortsætte den afbrudte søvn når luftangrebene kom om natten. I 1941, allerede før luftangreb på Hamburg begyndte, lærte vi at klæde os på i en fart, selv i mørke, og på kortest mulig tid skyndte os fra 4. sal ned i beskyttelsesrummet. Regeringen gjorde det imidlertid muligt for børn at kunne komme i sikkerhed hos familier på landet. I over et år måtte vi, der var over 5 årsalderen - i vort tilfælde de fire piger - rejse de mange kilometer sydpå til Bayern, helt ovre ved grænsen til Tjekkiet. Her blev vi fordelt mellem forskellige familier. Dog havde vi kontakt med hinanden, når vi mødtes i den samme

ed din side...

landsbyskole. Det havde dog været hårdt at tage afsked også med Mor.

Mor planlagde, at hele familien skulle være sammen i vores hjem i Hamburg i juli 1943, når far kom på orlov fra sit lazaret i Frankrig. Han var nu blevet forfremmet til Oberfeldwebel (stabsssergeant). Som altid var der speciel fest og glæde når vi alle var samlet. Vi havde udflugter, hvor vi legede ved og svømmede i floden Elben. Samme aften oplevede vi imidlertid et luftangreb, som skulle vise sig at være et af de værste. Da sirenerne lød, løb vi ned i kælderen efter samme rutine, som vi havde gjort det så ofte før. Dog denne gang faldt de første bomber, før vi havde nået beskyttelsesrummet. Der blev ikke sovet meget den nat. Både brand- og sprængbomber faldt tæt, nedslagene var hyppige, voldsomme og øredøvende. I vor ængstelse stillede vi spørgsmålet, hvornår bliver vi ramt?

Men vort hus blev -i modsætning til de fleste omkringliggende - i første omgang skånet. Da vi i en pause vendte tilbage til lejligheden fandt vi at alle ruder var blevet blæst ind. Vi takkede Gud, at vore liv og lejlighed var blevet skånet. Det var dog klart, at vi ikke kunne blive i vores elskede Bethesdastrasse. På et eller andet

tidspunkt ville "tæppebombningen" også ramme huset, vi boede i.

Fra vor lejlighed, medens vi var igang med at pakke 7 kufferter, kunne vi se en tyk gullig sky på Hamburgs himmel der gjorde solen helt rød. Aldrig før og siden har jeg oplevet et så uhyggeligt virkende dagslys. Sirenerne lød igen og bomberne tvang os ned i kælderen. Dette skete gentagne gange i løbet af dagen. Dog undgik vi den dag en fuldtræffer.

Med kufferterne pakket ville vi tidlig næste morgen rejse de mange kilometer sydpå til Fars slægtninge i Schwarzwald, Sydtysskland. Derfra ville han så rejse tilbage til sin militære enhed. Vi gik derfor tidligt i seng i vor lejlighed med de rude-løse vinduer i håb om at vi kunne blive undt en rolig nat. Men det skulle blive helt andeledes. Den nat, den 27. juli 1943, jeg glemmer den aldrig, kom der et andet endnu større angreb. Royal Air Force, som havde påtaget sig nattogterne i juli under navnet Gomorrah, sendte denne nat 739 svære bombemaskiner ind over Hamburg. De kastede 2417 tons brandbomber, sprængbomber, landminer og fosfor over byen. Allerede efter 30 minutter brændte det kraftigt i alle de bebodde tætbefolkede områder.

(Caidin: The Night Hamburg Died. 1960)

Medens kvinder og børn opholdt sig i kælderens, gik mændene, også min far, ud for at sondere terrænet. Nu var også vort hus ramt af en fosfor bombe, som begyndte at brænde huset fra øverste etage og nedefter. Ja, selv trappen og gelænderet blev antændt. Det lykkedes dog far at redde vore 7 kufferter ned i kælderen. Brandene forårsagede en stor iltmangel, og vi blev enige om, at vi for at overleve under omstændighederne måtte forlade 'sikkerhedsrummet'. Da man organiserede sig for at forlade kælderen, må jeg være faldet i søvn igen. Pludseligt var det blevet så stille. Men jeg skyndte mig ud efter de andre og var en af de sidste, som forlod beskyttelsesrummet. På vejen ud var porten det første stop. Her blev vi næsten slået omkuld af den hede bølge, der slog imod os. Dog var synet udenfor på gaden noget man aldrig glemmer. Ild på alle sider. Selv Bethesdastrasses smukke lindetræerne, der i 3. sals højde stod i deres sommergrønt, stod i flammer. En ildstorm fra højre rasede ned ad gaden og piskede alt løst, brændende grene inklusive, hen imod os. Vor første tanke var, hvorledes kommer vi igennem denne ildstorm? Der var imidlertid ingen panik i vores familie. Vi var der alle. Mor var rolig og fattet. Og Far havde sin erfaring fra militærtjenesten i Luftwaffe.

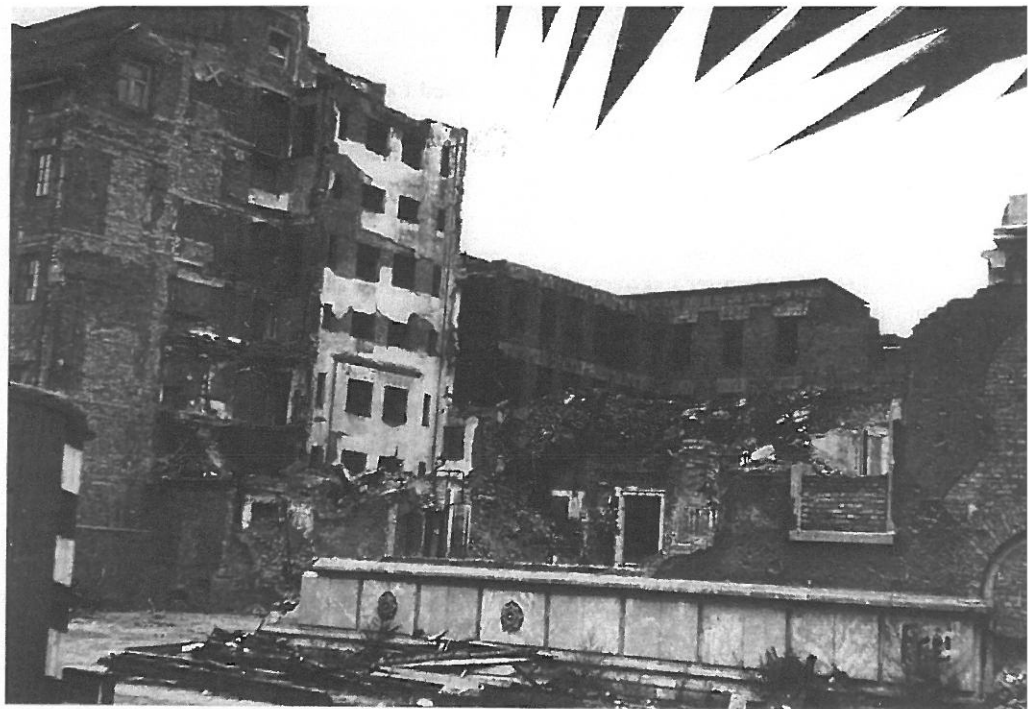
Vi måtte nænsomt, dog hurtigt bevæge os langs husvæggene fra opgang til opgang. Kun efter ganske få meter begyndte vores øjne at smerte. Gasmaskerne, vi var blevet udstyret med, tog vi på, men med dem på blev vejrtrækningen i varmen mere vanskelig en før. Lillebror råbte, at hans hår brændte. Mor tog sin filthat af og satte den på hans hoved. Meter for meter, opgang efter

opgang, langsomt fik vi kæmpet os frem. Så nåede vi en 'sikker' bunker nogle få husblokke borte. Men her blev vi forment adgang med ordene "der er ikke plads til flere". Som vi flygtede fra vort hjem for at komme i sikkerhed, måtte jeg tænke på Lots hustru. Hun havde fået besked på ikke at se sig tilbage, men at komme i sikkerhed. Hun så sig tilbage og blev til en saltstøtte. Jeg bad Gud om hjælp til ikke at se mig tilbage.

Pludseligt opdagede vi at lillesøster ikke var med i gruppen. Hvad var der sket med hende?

Situationen var sådan, at det ikke var muligt at gå tilbage ad den vej, vi kom fra. For at redde os var der kun en vej, og det var fremad ud af den frygtelige ildstorm. Vi nåede da et andet beskyttelsesrum på vores vej. Der hørte vi et barn græde i armen på en fremmed, men det var vores lillesøster. Med ild på alle sider, i fare for når som helst selv at blive dræbt i flammehavet, var der kun et for os at gøre, og det var at finde en vej tværs igennem et hus, der endnu ikke brændte forneden. Døre og vinduer blev slået ind. Turen gik igennem en skoforretning og baghaver, hvor både gærder og buske brændte. Flere gange måtte vi mindre børn løftes og bæres over de forhindringer, der spærrede vejen for os. Langt om længe nåede vi en åben plads. Det var gårdspladsen ved vores skole. Den lå ved en bred færdselsvej. Vi var stadig alle en smule røgforgiftede. Og nu havde vi kun 6 kufferter tilbage, idet kufferten med min fars kostbare frimærkesamling - faktisk det eneste, som havde nogen finansiell værdi - desværre var blevet tabt et eller andet sted på vejen.

Da morgenen brød frem kom der mange lastbiler med det formål at køre de

bomberamte i sikkerhed udenfor byen. Heldigvis standsede en bil, hvor vi stod. Mens Far fik den første kuffert op fra vores side, indtog en gruppe mennesker hele ladet, idet de i et nu var stormet op fra den anden side. Der var kun plads til vores storesøster, knap 16, der blev pådraget at følge med kufferten, idet den indeholdt alle familiens identitetspapirer. Vi andre ville jo følge straks bagefter i en af de efterfølgende lastbiler. Hun kørte så alene afsted, ud i det uvisse. Vi andre kom på en af de andre lastvogne. Tætpakkede, stående kørte vi igennem beskadede og brændende dele af Hamburgs indre, indtil vi blev sat af i udkanten af byen på en stor eng, Moorweide. Det var i nærheden af en jernbanestation, hvorfra der var togforbindelse til andre steder i Tyskland. Vor første tanke var, hvordan finder vi storesøster blandt de hundredevis af mennes-

ker, der var på engen og som havde lidt samme skæbne som os. Vi ledte ihærdigt efter hende, men fandt hende ikke. Efterlysninger gennem højtaleren gav heller ikke noget resultat. Vi blev så imidlertid gjort opmærksom på, at Moorweide ikke var det eneste opsamlingssted for de husvilde. Der var andre opsamlingssteder, og storesøster var vel kørt til et andet sted. Alt var efter forholdene vel organiseret. På engen var der feltkøkkener med tilstrækkelig mad og drikke. Under flugten igennem ilden havde vi ikke fornemmet hverken sult eller tørst. Ved mørkets frembrud blev vi læsset ind i tætpakkede kreaturvogne igen med det uvisse som bestemmelsessted. De voksne fandt dog hurtigt ud af, at toget kørte nordpå. Hvor længe vi kørte ved jeg ikke, men vi ankom til et militært område, muligvis en ammunitionsfabrik, i en skov. Her blev vi indkvarteret i lazarettet, og fik

senge, rene lagener og al den mad vi kunne spise. Det er vel overflødigt at nævne, at vi sov godt og længere end vi havde gjort i lang tid. Desværre var det igen afsked med Far. Han måtte tilbage til sin post den følgende dag.

Opholdet på lazarettet i skoven var en dejlig forandring. Vi fik endog anledning til at lege. Dog var vi bekymrede for storesøsters skæbne. Hvor mon hun var? Mine forældre havde på fornemmelsen at hun var rejst østpå til Gera ved Leipzig til slægtningerne der. Efter nogle dages ophold på ammunitionsfabrikens lazaret var vi kommet så meget til hægterne, at vi kunne rejse videre. Langt om længe kunne vi komme med et tog fra en nærliggende jernbanestation, og vi fik lejlighed til at rejse til slægtningerne østpå (Gera ved Leipzig). Familien der havde naturligvis hørt om de voldsomme bombardementer og ødelæggelse af Hamburg. Men de havde vel næppe ventet, at Mor skulle dukke op med 4 børn som flygtninge. For vi var kun 4 dengang, storesøster var der ikke. Efter nogle få dage der, fik vi dog den længe ventede nyhed, at hun befandt sig hos vor faster hundreder af kilometer borte i Sydtyskland. Her var hun ankommet med papilotter i håret, kun iført natkjole, frakke, kufferten fyldt

med familiens papirer og uden en øre på lommen.

Sammen med Mor og søskende tilbragte vi resten af krigen i Schwarzwald, Sydtyskland. Vi havde nogle meget ubehagelige oplevelser under den franske besættelse. Nogle få måneder efter krigens afslutning kom imidlertid Far hjem fra russisk krigsfangenskab. Hvilket syn! Et skelet der kun kunne gå ved hjælp af 2 krykker. Heldigvis kom han hurtigt til kræfterne. Stadig hjemløse ved krigens afslutning blev vi inviteret af vore bedsteforældre, Clara og Thorvald Koch, til at komme til København. Igen måtte vi sige farvel til Far, som ikke fik indrejsetilladelse til Danmark. Men da vi var vel etableret i vores nye fædreland rejste Mor tilbage til Hamburg, hvor min far arbejdede for sundhedsmyndighederne. Vi fem børn blev alle danske statsborgere.

Dette er så beretningen om en af mine barndomsoplevelser under krigen i Tyskland. Jeg takker Gud for hans nådige beskyttelse i historiens største brandstorm. I juli måned 1943 omkom omkring 70.000 mennesker, hovedsagelig kvinder og børn, i Hamburg. Vi var kun 7 personer ud af 750.000 der blev hjemløse. (Caidin: The Night Hamburg Died. 1960)

Gode råd på livsvandringen

*Noen mennesker gir sine bekymringer "svømmeundervisning",
i stedet for å "drukne dem."*

*

Den som tror seg ferdig utlært, er ikke utlært - men ferdig.

*

Husk at livet er 10% hvordan du har det, og 90% hvordan du tar det.

TA VARE PÅ HVERANDRE!

Av Johan Elisenberg

Vi har sagt det mange ganger før, men vi gjentar det i dag: Vi må ta vare på hverandre! Når dette skrives, er mennesker verden over i sjokk. Frykt, redsel og fortvilelse er blitt en del av livet for svært mange mennesker. Mange steder i verden er våre brødre og søstre i troen utsatt for lidelser vi knapt kan forestille oss. Vi har ingen mulighet til å lindre all verdens lidelse. Men kanskje kan vi være med til å gjøre dagene lettere for dem som står oss nær der vi bor, i menighet, i naboskap, i vårt arbeidsfellesskap og i vår familie.

Tenker vi over hvordan vi best kan være til hjelp for våre medmennesker? Er vi mer opptatt av å understreke hva vi ikke kan gjøre? Alder og livssituasjon setter grenser for de aktiviteter de fleste av oss kan engasjere seg i, men det fins alltid en mulighet for hver enkelt av oss til å vise omsorg for en annen.

Heldigvis kjenner jeg mange trofaste omsorgspersoner i vår menighet. Noen av dem kan ikke bevege seg fritt utendørs av helsemessige grunner, men bruker mange timer og kroner hver dag på å ta kontakt med andre som også er bundet til sitt hjem. De bruker telefonen! Mange som bor alene, får en hyggelig telefonoppringning. En stemme kommer inn i deres hverdag, de hører at noen bryr seg, at noen tenker på dem, at noen deler deres problemer og deres tanker. Jeg vet om noen som studerer sabbatsskolelekse med hverandre pr telefon. Kanskje net-

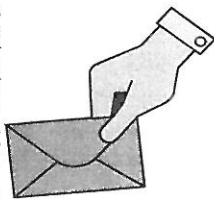
topp Du kan bli en omsorgsperson ved å bruke telefonen? Da er glatte veier og vinterkulde ikke noe problem!

Noen av oss er flinkere enn andre til å ta en god mosjonstur. Der er godt for kropp og sjel. Hvis turen ble kombinert med et sykebesøk, ville vi også glede andre på vår vei. Det er noe spesielt med et personlig besøk for den som sitter alene hjemme og har problemer med å komme ut.

Får du mange personlige brev i postkassen din? De fleste av oss får regninger og reklame-trykksaker i haugevis, mens hyggelige brev kanskje dukker opp ved juletider og fødselsdager. Det fins noen som aldri får en hyggelig hilsen i postkassen. Tenk på dem! Mange vil få en lys dag ved å finne en varm, personlig hilsen i postkassen!

Det er hyggelig å samles om middagsbordet på sabbaten med gode venner, ikke sant? Det fins noen i menighetene våre som ikke har anledning til å innby andre og som selv sjelden eller aldri blir invitert til noen. Tenk på dem! Du vil få nye venner og glede mange ved å være inkluderende når du tenker på dem som ikke har så mange venner.

Bibelen sier at kjærligheten gjør oppfinnsom. Vi trenger å bruke oppfinnsomheten også når det gjelder å vise omsorg. La oss bruke den! Lykke til!

NOEN TRØSTENDE ORD

FRA EN "IKKE ARBEIDER"

Av Ingv. Emil Seglem

Syns dere ikke litt synd på meg; her har jeg vært i arbeidslivet i over 50 år, og 43 av disse hos samme arbeidsgiver! Likevel har jeg ikke lov å titulere meg som "arbeider", når jeg skriver til AP. Spøk til side, men dere syns kanskje som meg at andre enn predikanter burde få slippe til i dette bladet? Vel, at jeg nettopp fylte 67, gir meg mot til å prøve.

Det er mangt å berette – jeg tenkte jeg ville oppmuntre litt. Men først, mye går skjevt i dag, og dere som jeg, spør vel: "Hva skulle vi ha gjort annerledes? Hvor gikk det galt?" Ja, for når vi ser på kartet, og hører alle de fine beretningene fra kampanjer, møteserier, vekkelse og opprettelser av menigheter, må en lure på hvor ble det av? På et bønnemøte forleden i Tønsberg, satte vi opp på tavlen medlemmer eller spesielt interesserte vi savnet kirkebesøk av og som vi skulle be for. Da tallet passerte 50 stoppet vi. Vi fikk sikkert ikke med oss alle.

Når jeg ser tilbake på mitt 17-årige kristenliv er der ingen jeg direkte har vunnet for Jesus. Søsken pleier alltid å trøste meg med noe sånt som: "Du Emil har sådd en masse – ikke alle skal høste – i himmelen vil du få se..." Er ikke dette en farlig sovepute? Det jeg likevel vil understreke er at vårt første møte med andre

mennesker, og våre holdninger og vårt eksempel, spesielt i vårt nærområde, er viktig. Det kan gjelde liv eller død for dem vi treffer. Dette vil vel de fleste kunne være enig i.

Adventistsamfunnet har tatt selvkritikk på sine tidligere steile holdninger og provoserende adferd ovenfor troende utenfor vår menighet. Og takk for det! Jeg har kjent stikk av dårlig samvittighet når andre kristne tilkjennegir at de synes jeg er annerledes enn adventister de tidligere har møtt. Dette gjelder spesielt mennesker jeg har samvær med over lengre tid. Egentlig har de ikke skikkelig kjent noen andre – de har bare fått dette inntrykket.

Men jeg får oftere positiv enn negativ reaksjon når jeg i møte med fremmede gir til kjenne at jeg er adventist. Det er alltid spennende å se reaksjonen, folk begynner øyeblikkelig å trekke frem minner fra adventister de har kjent eller kjenner. Det kan være slekt, naboer, arbeidskamerater, fra foreningsliv, sport og lignende. Og bra er det!

Her i Horten er det oftest Erna, som blir trukket frem. "Er det ikke den menigheten Erna, hun som bor på Steinsnes, hører til?" Eller; "hun eldre damen med det hvite håret, hun har vi sett trofast vandre til adventkirken i alle år...!"

Et adventistektepar her som begge er døde, har satt gode spor. Sangen forener – disse reiste rundt i forskjellige organisasjoner og kirker med gladsang. I tillegg var mannen blid og utadventt – han pris- te Herren med frimodighet der han kom. Dette har jeg fra ikke adventister.

Et annet eksempel: Sist sommer kom jeg til en eldre dame for å slå plenen. Jeg er medlem av organisasjonen: "Eldre hjelper eldre". Da jeg ved forfriskningen etterpå fortalte henne at jeg var adventist, stoppet hun opp og ble tankefull. Som kjent har de fleste problemer med å skille metodister, baptister og adventister fra

hverandre. Så lyste hun opp og begynte å fortelle en skjønn historie om en hjelpsom og fin kristen i vår kirke hun engang kjen- te. Hver gang jeg kom til damen etterpå, nøt jeg godt av det inntrykket denne for lengst avdøde adventisten hadde gjort på min oppdragsgiver. Jeg fikk tillit og mange fine åndelige samtaler.

Takk til dere alle fra oss som ikke har vært med så lenge: Jeg har aldri hørt et negativt ord om våre "gamle arbeidere" der jeg har ferdes. "For på grunn av den fikk de gamle godt vitnesbyrd" (Heb 11,2)

Morgenkamp

*De ligger på bordet her, begge to,
Bibelen min og avisen.
Hva griper jeg etter?
Hva tar jeg først?
Hvem går av med førsteprisen?*

*Menneskeord og Ord fra Gud,,
begge er interessante.
Men det jeg tar først,
det fyller meg snart,
tar sinnet mitt helt til fange.*

*Avisen forteller om mennesker,
om hat og krig og misunnings.
Ordet forteller hva Gud har gjort,
- om kjærlighet og forsoning.*

*Studere dem begge en morgenstund,
rekker jeg ikke for tiden.
"Søk først Guds rike, har Jesus sagt",
det mindre viktige siden...*

*Så hjelp meg da Du
- som er Livets vann,
Ja Livets brød, ja er ORDET,
først ta til meg mat –
ikke surrogat –
de ligger begge på bordet.*

(fra bladet "Utsyn", august 1979)

T. S. Valen (1888-1977)

En stridsmann i Guds verk

Sverre Valen avslutter her sin beretning fra forrige nummer

Da Norge ble invadert av tyskerne den 9. april 1940, var far konferensformann, og vi bodde i Oslo. Familien vår evakuerte straks til Sauherad, mens far kom etter en uke senere. I Sauherad ble det nå vekkelse på bedehuset, der far deltok i møtene sammen med Indremisjonens emissær. En av dem som ble vekket var onkelen min, Halvor Valen. Han kjente godt til budskapet fra litteratur og tidligere møter og tok straks til å holde sabbaten. Nyheten om dette gikk som løpeild over bygda, og så fikk ikke Tor Valen lov til å preke mer på bedehuset. En av brødrene hans, Torstein Åse, ga far anledning til å holde møter på låven sin. Nå fulgte en enda større vekkelse, ja, det ble rene folkevandringen til låven om kveldene. Resultatet var at 16 personer ble døpt. Mange av disse tilhørte familien vår. Dåpen i Sauheradelva gjorde et mektig inntrykk på meg og de 500 som var møtt fram. Far sto ute i en robåt og talte Guds Ord. Det var en gripende høytidsstund.

Tre år senere skjedde noe mindre hyggelig. Far ble arrestert av tyskerne. Han var midt oppe i en møteserie i Bø i Telemark, som var min mors hjembygd. Selv var jeg med og spilte fiolin til forsamlingsangene. På den tiden bodde vi i Skien, og da vi gikk av på Nylende stasjon, etter å ha vært på møte i Bø, var det tyske sikkerhetspolitiet på plass sammen med en tysk dame, som

hadde anmeldt far. Både far og jeg ble kjørt til politistasjonen, og far ble beskyldt for kommunistisk agitasjon. Den tyske damen hadde sittet i samme kupé som far på en tidligere togtur. Der satt også to unge gutter, som lurte på å melde seg til tjeneste ved østfronten på tyskernes side. Løftene var fagre, men far advarte dem. Damen forholdt seg taus og røpet ikke sin tyske herkomst.

Far ble satt i fengsel i Porsgrunn. Fengselsbetjenten var en grei kar, som ga far lov til å arbeide med boken "Ved Tidehervv". Den var så vidt påbegynt da han ble pågrepet. Far hadde også holdt en del møter i Porsgrunn, og en interessert der var direktøren for Porsgrund Porselen. Han oppsøkte nå det tyske sikkerhetspoliti for å avkrefte påstanden om at far skulle være kommunist. Dette var svært godt ment, men i sin naivitet fortalte direktøren at han hadde besøkt Valen i fengselet, noe som jo var strengt forbudt. Det hele endte med at far ble sendt til Grini, hvor han ble så og si til krigens slutt.

I de to siste årene på Grini opplevde far fantastiske ting. Han hadde fått ta med seg manuskriptet til "Ved Tidehervv", og dette lånte han til en av medfangene sine, biskop Schjelderup. Biskopen ble svært interessert, og de to teologene hadde mange samtaler om bibelske emner. Schjelderup ble tatt på fersk gjerning av tyskerne mens han leste i

manuskriptet. Slik gikk det til at far endte i enecelle, hvor han ble i to måneder. Schjelderup syntes dette var forferdelig, men far tok det ikke så tungt. På mange måter foretrakk han å være alene en stund. Maten ble det imidlertid ekstra dårlig med, og far fortalte meg at en gang var han så sulten at det formelig gnagde i kroppen. Spontant ba han til Gud: "Du som er så mektig og stor, kan du gi meg tre brødskiver?" Kort tid etter kom en tysker inn og ga ham tre brødskiver. For en fantastisk og konkret bønnhørrelse!

Ved en annen anledning fikk far kontakt med ni dødsdømte unge menn, som satt i nabocellen. Han talte til dem gjennom ventilen, og alle avga vitnesbyrd om at de overga seg til Gud. Før de ble hentet av tyskerne for å skytes, sang de sammen første vers av sangen: "Navnet Jesus blekner aldri." En utrolig gripende erfaring!

På Herrens sabbat ville ikke far arbeide, så da den syvende dag kom, tok han på seg hvit skjorte og spaserte omkring i leiren. De tyske vaktene trodde Valen hadde fått fri, og gjorde derfor ikke noe med det. Dette gjentok seg gjennom hele oppholdet på Grini. Gud var med ham.

Far kunne nok ha skrevet bok om alt han opplevde på Grini. Etter krigen besøkte han biskop Schjelderup på Hamar. "Jeg sier "du", jeg" sa min far. "Gjør du ikke det så kaster jeg deg ut!" repliserte Schjelderup. Senere bodde jeg på Hamar; hvor jeg startet min dirigentvirksomhet. Far ba meg å overbringe en hilsen til biskopen, og jeg husker hvordan han i samtalens løp gjentagne ganger berømmet fars bibelkunnskap.

Helt til sine siste år var T. S. Valen ivrig i misjonsinnsamlingen hver eneste høst. I en samtale med banksjefen i Sandefjord Sparebank spurte jeg om hvorfor banken ga far så mange penger til dette formålet. Svaret jeg fikk var dette: "Den mannen har vi tillit til." Ærlighet og rettskaffenhet var

virkelig dyder hos min far, og han var enkel og liketil i sin væremåte. Selv om han var liten av vekst, var han i sin ferd en høyreist og myndig stridsmann. Som predikant døde han i årenes løp mer enn tusen sjeler. Jeg håper han får møte mange av disse på Den nye jord.

De siste ukene av livet sitt lå far på Sandefjord sykehus. En sabbats morgen akkurat idet vi skulle gå til kirken, ringte de fra sykehuset. En oppskjørtet sykepleier fortalte at Valen sa han ville "på møte", og han ville ha dress. Jeg hentet ham, og jeg vet at det var mange rørte sjeler i salen da far kom til Adventkirken i Sandefjord for siste gang, trillet i rullestol. Her kom han med et gripende vitnesbyrd om beredelse for Jesu gjenkomst. Sabbaten, en uke senere, døde han. På sykehuset fikk far besøk av mange som roste ham for hans innsats i Guds verk. "Ikke snakk om det," svarte han da. "Det er bare av nåde alt sammen."

Adventbudskapet, som far elsket, levde og åndet han for. Han var en hundre prosent Israelitt. Hvis noen oppfattet T. S. Valen som en utelukkende streng herre, kjente de ham ikke virkelig. Han kunne være så mild og kjærlig som bare få mennesker jeg har møtt. Jeg kommer aldri til å glemme min

Tirsdag aften og onsdag

Forventningsfulde stævnedes 95 deltagere mod det nu 75-årige Hultafors Helsecenter, hvor der var indkaldt til et seks dage langt skandinavisk seniortræf.

Stævnet blev indledt med sang og musik ved Monica og Per de Lange og to musikalske sønner. En meget vellykket begyndelse på en iøvrigt succesfuld sammenkomst.

Efter en god nats hvile på de fine gæsteværelser mødtes deltagerne i den hyggelige og fornemme spisestue til et meget varieret og sundt morgenbord.

Dagens første emne var om de ældre og deres sundhed. Per de Lange, der har en doktorgrad i Public Health, havde et interessant og lærerigt indlæg med gode råd om, hvad vi ældre burde gøre for at leve rigt, sundt og længe.

Det første møde i kirken var ved Børge Schantz, hvor han efter sin forståelse beskrev nogle af årsagerne til budskabets stagnation i den vestlige verden og dermed også i Skandinavien.

Børge Schantz, der har en doktorgrad i missionsvidenskab, sagde blandt andet:

"Vi ser i dag sjælvvindingsmæssigt stor vækst i den såkaldte fremmedmission, mens der i de skandinaviske lande talmæssigt er tilbagegang. Hvori består årsagerne?

1. I lignelsen om kongesønnens bryllup nægtede folk at komme til gæstebudet, fordi de var travlt optaget af livets mange aktiviteter. I dag har man det godt på vore breddegrader. Mange skandinaver mener at de ikke behøver Gud.

Nesten

HULTAFORS -

2. Et område kan også være så gennemvangeliseret, at der ikke er flere, der kan vindes for det kristne budskab. Måske var det tilfældet i Galilæa, hvor Jesus og disciplene i tre år koncentrerede deres virke. I missionsbefalingen i Apostlernes Gerninger 1,8 "...I skal være mine vidner både i Jerusalem og hele Judæa og Samaria og lige til jordens ende" er Galilæa ikke

• NES
• NES
• NES

Alle fotos ved Harry Sættem

ijemme

- 22. juli 2001

nævnt. Der er sikkert områder i verden, hvor SDA længe har virket, og vi kan regne med, at alle, der vil, har taget imod. Yderligere forsøg på vækst virker ikke.

3. Efesus menigheden i Johannes Åbenbaring 2. kapitel fik at vide, at hvis de mistede den første kærlighed, ville lysestagen bliver flyttet. Det vil sige, at andre ville få chancen. For lidt kærlighed er den eneste bibelske

grund for manglende vækst, som menigheden er skyld i. Det eneste punkt, hvor vi kan afhjælpe, er at få mere kærlighed og omsorg for vore medmennesker. Den slutning, som vi kan drage fra Bibelen, er, at folk der lider nød af en eller anden grund og har det svært, er mest modtagelige. Vi må have et budskab til dem.

Den første kærlighed er for vore medmennesker. Det var de fattige, vanføre, lamme og blinde, der strømmede ind til gæstebudet.

Dette var de indledende tanker til senere fire indlæg på stævnet om dette tema: flytning af lysestagen.

Efter en pause med middag, hvile og spadseretur var der indbudt igen klokken 16.00 til et hyggeprogram i dagligstuen, der var fyldt op til sidste plads.

Der blev sunget, og Henning Jacobsen fortalte på en humoristisk og interessant måde om sine studieår i USA, hvor han sluttede sine studier med en MA i religion. Det var spændende at høre om, hvorledes problemer med studier, bolig og arbejde blev løst. Det var gennem hårdt arbejde.

Børge Larsen sang derefter gribende og talende sangen: "Jeg vil gerne fortælle dig om Jesus."

Ordet blev derpå givet til Iris Schantz, der har en MA-grad i Business og Management, og var sjælen i oprettelsen af en sådan afdeling på Newbold College, England. Hun fortalte inspirerende om dette og sin livslange rolle som missionsnær- og prædikanthustru. Hun talte ærligt og ligeud om sit syn på kvindernes rolle og position i Adventbevægelsen.

Hun sluttede sit indlæg med at sige: "Det har været et rigt og varieret liv og meget har min mand (Børge Schantz) og jeg oplevet. Det har været blod, sved og tårer

og heldigvis også vækst og fremgang, mål er nået, og drømme er opfylde."

Hanne Schantz, der er skodsborguddannet fysioterapeut, rundede denne hygetime af med at fortælle om sine oplevelser i Pakistan, hvor hun i fire kampanjer har assisteret sin bror Børge og pastor Patrick Boyle, englænder, og andre prædikanter, under fire kampanjer i dette store land, hvor flere hundrede personer gennem Helligåndens påvirkning og menneskelige bestræbelser gennem denne evangelisering er ført ind til Jesus og Adventbudskabet. Hannes opgave bestod i at undervise kvinderne i personlig hygieine og familierapi og besøge dem i deres hjem. Under hendes beretning om tre blindfødte børn sad flere med tårer i øjenene.

Aftensammenkomsten i gymnastiksalen blev, efter inspirerende alsang ledt af Jakob Rask Arnesen, udfyldt af stedets veltalende overlæge, Hans Løfgren, der gennem slides og ord lod os få et indtryk af det store land Indien. Det var spændende at følge med i hans fængslende oplevelser af både positiv og negativ karakter. Billederne var excellente.

Den spændende og indholdsrige dag sluttede som alle de andre i spisesalen med "kveldskos" i form af hyggelig samtale, the og kage.

Den første hele dag var til ende!

Hans Jørgen Schantz

Torsdag

Vi våknet opp til tett tåke over Viaredsjön, men allerede under frokosten, hvis like ingen av oss er forunt til hverdags, slo solen igjennom i åpent sommerlandskap.

Ved dagens første møte i kirken introduserte Børge Schantz et nytt ansikt for oss, pastor Fred Thomas. Født i Kenya av engelske misjonærførelde og gift med Jean fra Sydafrika, har paret arbeidet i flere land som misjonærer og administratører. Siste oppgave for bror Thomas før pensjonering var som «under-secretary» i Generalkonferensen, der han i videre perspektiv følte Adventistsamfunnet på pulsen. - Med bakgrunn i hans lange erfaring var det interessant å få del i hans tanker om hvorvidt vi som et folk fremdeles går «på de gamle stier», eller om standard er blitt senket.

I neste møte satte Børge Schantz arbeidet i Skandinavia under mikroskopet. Selv om temaet kanskje burde være mest aktuelt på et «arbeidermøte», så man mange konstaterende nikk hos en våken forsamling med lege og lærde seniorer:

1. På verdensbasis er 60% av medlemstallet kvinner. Bør «søstrene» ha større innflytelse i administrasjonen?

2. I Skandinavia er halvdelen av medlemmene over 55 år. Hva med deres «innflytelse»?

3. De unge ønsker mer «liv» (i sabbatskole, gudstjeneste etc?). Men vi må ikke røre ved grunnvollen.

4. Bør vi senke dåpsalderen fra 16-15 til 14-13 år?

5. På verdensbasis ligger tienden høyest pr. medlem i Skandinavia.

6. I Skandinavia gis det offentlig støtte til våre skoler og prosjekter i utviklingsland. Noen givere og mottakerland setter betingelser (restriksjoner?): «Ikke misjonsvirksomhet, bare velferd og utvikling.»

Om ettermiddagen ble det arrangert en sightseeing-utflukt med Hultafors' mini-

Øyvind Gjertsen intervjuer stevnets eldste deltager Kezia Lind

buss og noen privatbiler østover til Borås, Sveriges største tekstilsenter og hovedsete for den gamle "Sjuhäradsbygden".

Kveldens samling i gymnastikksalen ble innledet med allsang v/ May-Britt Planelind & Co til trekkspill og glade svenske sanger. -

Kveldens taler var Øyvind Gjertsen, som i et modig og sterkt personlig vitnesbyrd kalte fram to av stevnets seniorer, 92-årige Kezia Lind og 90-årige Edel Reichelt, og fortalte om hvordan deres ektemenn, sammen med Johan Elisenberg ved gitte tilfelle år tilbake hadde betydd særskilt mye for ham og hans foreldre. Og uvegerlig gikk tankene til en sang av Skandinavia-pioneren John G. Matteson (1835-96), der første vers nå lyder slik:

*Hvor salig er det bånd
som binder oss til Gud,
og gjør at med en sjel, en ånd
vi elsker Herrens bud.*

Ved «kveldkosen» i spisesalen blir denne tanken ytterligere forsterket. Det er fortsatt så mye å snakke om at formann Elisenberg til slutt må minne noen om at «du skal få en dag i mårå» og at personalet burde få avslutte dagen.

Sjuhäradsbygden har for lengst gått til ro. «Lugn vilar sjön» nedenfor den staselige hovedbygningen, der det ennå er lys i et par vinduer. «Var tyst, var still, o män-skohjärta! Snart även du skall friden få.»

Jakob Rask Arnesen

Familien deLange underholdt oss med sang og musikk den første kvelden.

Fredag

Tiden løber hurtigt, når man er samlet i gode venners lag. Og da solen skinnede fra en skyfri himmel og farvede Viaredsjøn mørkeblå, måtte jeg erkende, at det allerede var fjerde dag på dette dejlige sted, hvor vi fikk anledning til at bo så smukt og på alle måder få den mest udsøgte behandling. Efter et solidt morgenmåltid kæmpede vi os vej ad den stejle bakke op til kirken, hvor Sigrid Wollan bød os velkommen med ord fra den 32. Davids salme med løfte om Guds beskyttelse og ledelse.

Tonen var da slået an for denne dag, hvor Fred Thomas fortsatte sin vurdering af, om vi fortsatt går på de "de gamle stier". Han talte denne morgen om nogle af vor tros søjler og kom ind på helligdomstjenesten og vor forståelse af den, som har været angrebet både udefra og indefra. Vi må fortsatt huske at undervise om dette vigtige emne også for de unge,

som vokser op. Troen på den bogstavelige skabelsesberetning blev også understreget som meget betydningsfuld. Den rette forståelse af "Profetiens Ånd", som den kommer til udtryk i Ellen G. White skrifter blev sammen med hele vor livsstil fremhævet som væsentlig for at blive på "de gamle stier".

Efter en kort pause, hvor snakken gik livligt både udenfor og indenfor i kirken, kaldte Soili Holm os atter sammen til Børge Schantz' sidste undervisningstime over temaet "Næsten Hjemme", der kan forstås i dobbelt betydning som tidsmæssigt eller som dette "næsten" uden at have nået det helt, når tiden kommer, hvilket vil være katastrofalt.

Til trods for spørgsmålet om, hvorvidt lysestagen er blevet flyttet til den tredje verden, hvor den store tilgang til menigheden finder sted, må vi fortsatt udnytte de muligheder, som der også ligger i vore nordiske lande. Der blev især peget på chancerne for, at nå mennesker, der er i krise. Der står om David i Første Samuels Bog kap. 22,1, at alle slags underkuede,

forgældede og forbitrede mennesker samledes omkring ham, og han hjalp dem.

Spørsmålet er, om vi kan møte mennesker i nød med evangeliets glade budskap og føre dem ind i menighedens fællesskab og få dem til at føle sig hjemme der. Det er den store utfordring i dag. Der er stadig søgende mennesker, som vi kan og må hjelpe. Guds værk vil sejre trods alle pessimistiske statistikker og dystre fremtidsudsigter. "Næsten Hjemme" må være det opmuntrende budskap som skal få os til at løfte vore hoveder, fordi vor forløsning nærmer sig.

Sidst på eftermiddagen var der i dagligstuen arrangeret en minikoncert, hvor ægteparret Bodil og Thor-Inge Dahl, Oslo, spilte to smukke klaverstykker. Carl Sørensen fra Nyborg håndterede mesterligt sin violin og spilte også to stykker for os. Harry Jørgensen, Kolding, Børge Larsen, Holstebro og Hans Jørgen Schantz, Fakse, sang dejlige evangeliske sange for os. Programmet viste, at de eldre fremdeles kan.

Som indledning til sabbatten fremholdt Jens Madsen fredag aften fire punkter, som vi skulle tage med os hjem og praktisere: 1) Troen på Kristus. 2) Loyalitet over for Adventbudskabet. 3) Positiv syvende dags adventisme. 4) Guds kærlighet som drivkraft. - Kærligheten skal til sidst sejre og endeligt føre os ind i den evige verden.

Anna Johansen, Nærum, rundede den dejlige dag af med meget smukt at syngesangen om: "Det ny Jerusalem..."

Vi kunne nu gå til ro og se frem til en sabbat, hvor vi skulle blive mindet om, at "Næsten Hjemme" snart vil være "Endelig Hjemme".

Henning Jacobsen

Sabbat og søndag

Bibelen forteller oss at "det er godt for brødre å bo sammen". Dette fikk vi virkelig erfare de dagene vi var sammen på Hultafors. Det var mye smil og latter sammen med venner når gamle minner ble frisket opp, men det var også tårer og trøsterike ord når det var nødvendig.

Dagene gikk fort, og så kom sabbaten, den store høytiden Mens kirkeklokkene kimte vakkert ut i den strålende sommermorgenen samlet vi oss alle sammen i Guds hus. Der ønsket Kirsten Wiik oss med varme ord velkommen til sabbatskolen. "O dag med hellig glæde, O, dag med lys og fred", lød åpningssangen, og det var akkurat det vi følte denne sabbatmorgen: "Hellig glede, lys og fred."

Misjonsberetninger hører med ved våre sabbatsskoler. De er ofte både inspirerende og spennende. Likevel er det neppe for mye sagt at den vi fikk høre denne sabbaten var helt spesiell, Det var Børge Schantz som tok oss med til Pakistan og Saudi-Arabia. Begge disse stedene har han vært meget involvert i arbeidet. Han kunne fortelle oss at det i Pakistan nylig er døpt 216 personer og innviet 2 nye kirker. Vi fikk også høre fra Saudi-Arabia hvor helt spesielt arbeidet er der. Det er for eksempel ikke tillatt å ta bibler inn i landet, og selve forkynnelsen består ofte av å svare på spørsmål.

"Sabbaten, tegnet på vårt gudsforhold" var emnet vi skulle studere sammen. Panelet som besto av Mary Palm, Louis Nielsen, Henning Jacobsen, Ingvald Frantzen og Alf Ulland ble ledet av Hans Jørgen Schantz. Vi fikk et interessant innblikk i hva sabbaten har betydd og betyr

Spisesalen var meget populær!

for Guds menighet. Den står som en søyle i vår kristne tro, Som avslutning ga Ellinor Larsen oss et vitnesbyrd om hva sabbaten hadde betydning for henne og hennes familie.

Så var det tid for gudstjenesten, høydepunktet på sabbatsdagen. "Send Himmels fred i hjertene ned, så Ånden i stillhet kan tale", slik lød en strofe i sangen vi sang til åpning, og vi fikk virkelig en velsignet og fredelig stund sammen om Guds Ord. Kollekten vi samlet inn gikk til noe helt spesielt: AID's syke barn i Afrika. Rigmor Nyberg, leder av ADRA Sverige, ga oss en gripende skildring av den store nød som finnes blant disse. "Nesten hjemme" var mottoet for stevnet, og dette var også tanken som gikk igjen i Øivind Gjertsens preken. Jesus forteller oss at han kommer snart, at han har sin lønn med seg og at han har beredt et sted for oss. Dette er det salige håp for en ond og syndfull verden. Vi vet at dette er nåde over nåde, og som en konklusjon på prekenen sang Anna Johansen så inderlig dypfølt og vakkert: "Amazing Grace".

Etter gudstjenesten var det tid for middag og en liten hvilepause før vi igjen samlet oss i kirken, denne gangen var tittelen "Misjonsmøte". Margot Spånghagen, en tidligere misjonær, var møteleder.

Hun hadde valgt en av Lina Sandells vakre sanger "Blott en dag, ett ögonblick i sänder" til åpning. Dette var ikke et tilfeldig valg. Margot fortalte oss om hvordan hun, da hun var helt alene ute i bushen, sang den om og om igjen. "Som din dag, så skal din kraft och vara. Detta löfte gav han meg." Flere tidligere misjonærer lot oss få del i spennende erfaringer de hadde hatt, og de ga alle sammen et klart vitnesbyrd om hvordan Gud hadde ledet dem. Da Kezia Lind, 92 år gammel, fortalte oss om forberedelser til å reise til Afrika i 1934 og om noen av de problemer som møtte henne og Magdalon, var det både smil og tårer i forsamlingen.

Klokken 19 samlet vi oss til det siste møtet i kirken denne vakre sabbatsdagen. Denne gangen var det Agda Hansen og Irene Elisenberg som hadde ansvaret. De hadde valgt som tittel "Hittil har Herren hjulpet". Det å se tilbake, se hvordan Gud har styrket og bevart sitt folk i årene som er gått, styrker oss som lever i dag. Iris Schantz fortalte oss om en dramatisk flukt i det krigsherjede Tyskland, hvor hennes søster måtte reise av sted iført nattkjole og papilotter. Det var også inspirerende å høre søstrene, med pikenavn Thøger, fortelle om hvordan de fikk erfare Guds hjelp og velsignelse da deres foreldre bestemte seg for å bli

adventister. Paul Frivold og Thoralf Sjølyst lot oss få del i hvordan Gud hadde kalt dem tidlig i deres ungdomstid, og hvordan de siden var blitt ledet i sorger som i gleder igjennom et langt liv. Sigrid Wollans beretning om da hun som 9-åring satt ved sin fars dødsleie, var også gripende. Det var ingen tvil om at vi alle kunne si: "Hittil har Herren hjulpet." Gjennom hele sabbaten gledet Anna Johansen oss med vakker sang, og ved det siste møtet overrasket tre islandske jenter oss med nydelig musikk. Dette skapte en ekstra høytid og var med til å gjøre dagen spesiell for oss.

"Kveldskos i spisesalen" var alltid siste post på programmet, og denne kvelden var det litt ekstra. Vi fikk "tårta", deilig tårta og andre forfriskninger. Det ble også tid til enda flere erfaringer og hendelser. Denne gangen var det de morsomme tingene som sto i fokus, og det skal ikke benektes at stemningen var høy.

Så var sabbaten over og vi kunne si takk til vår Gud og Skaper for en vidunderlig dag. Vi hadde fått god åndelig så vel som fysisk føde og vi hadde fått nyte samvær med gamle og nye venner.

Kari Lisle

Søndagen kom med oppbruddsstemming. Med alle pakkede koffertene plassert i resep-

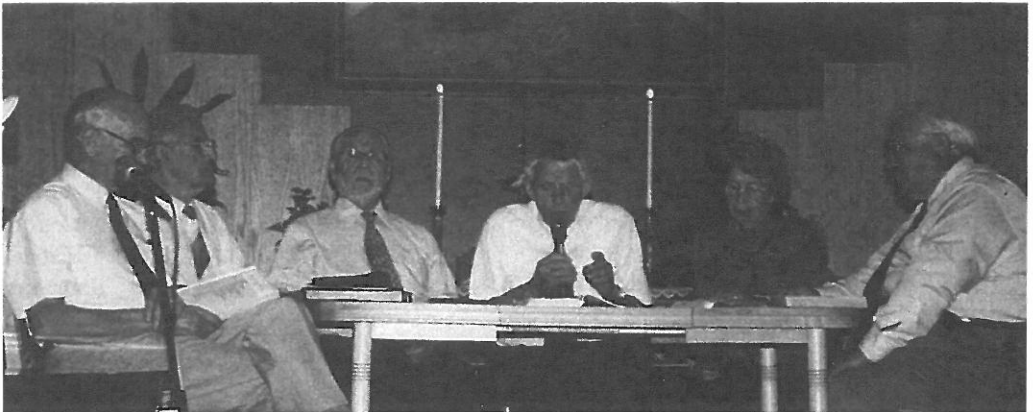
sjonen, møttes vi i kirken kl. 10 til allsang-, takk- og på-gjensyn-møte. Med sangen "I serve a risen Saviour, He's in the world today" ble vi minnet om at det akkurat nå var femti år siden mange av oss var med til den store europeiske ungdomskongressen i Paris (var året virkelig 1951 og var vi femti år yngre?), der 6000 unge MV'er (vi var "misjonsvolontører" dengang) stevnet møte til inspirerende samvær. De kom fra 26 land, inkl. Australia, India, Japan, Etiopia, Marokko, Sør-Afrika, Mexico, Kanada og USA. Da vi dengang sang "You ask me how I know He lives? He lives within my heart!", var det som om taket løftet seg i kongresshallen. -- Gleden og vissheten var like sterk på Hultafors nå . . .

Vi nevner dette fordi ingen dengang kunne ane at den yngste av 42 delegater fra Nord-Norge, en 16 år gammel gutt fra Narvik som da hadde 60 timers togreise bak seg (Narvik, Stockholm, København, Paris) på sin første ferd ut i den store verden, ved inngangen til et nytt årtusen skulle bli valgt til verdensleder for SDA-samfunnet. Hvis du er i tvil om navnet, står han som første skribent i årets bønneukelesninger.

Og så ble et vellykket seniortreff Hultafors 2001 lagret i minnenes album. "God gave us memories, that we may have roses in December."

JRA

Sabbatsskolepanelet. Fra venstre: Henning Jacobsen, Ingvald Franzen, Alf Ulland, Hans Jørgen Schantz, Mary Magnusson Palm og Louis Nielsen.

Een af de få der overlevede

Vi mødte hende på Hultafors

Af Børge Schantz

Navnet var Esther Goldberg. Hun var også på Hultafors, da pensionister fra Norge, Sverige og Danmark deltog i det vellykkede pensioniststævne. Hun stod sammen med os i trængselen omkring den velforsynede buffet i spisestuen. Hun holdt endog hviledag på samme dag, vi gjorde det. Dog det var som jøde, hun helligholdt sabbatten.

Esther har været gæst på Hultafors siden 1946. Det vil sige, at hun er kommet der regelmæssigt i 55 år. Og Hultafors blev hendes andet hjem. Her blev hendes liv reddet, fortæller hun os på sit fejlfrie tysk. Kuropholdet denne gang blev betalt af officielle myndigheder i Tyskland. For Esther kom under den kategori, der blev betegnet som "slavearbejdere". Det var den store gruppe mennesker bestående ikke alene af jøder, men også andre "uønskede" elementer, som Nazistret i Tyskland på groveste måde havde misbrugt under Den anden Verdenskrig.

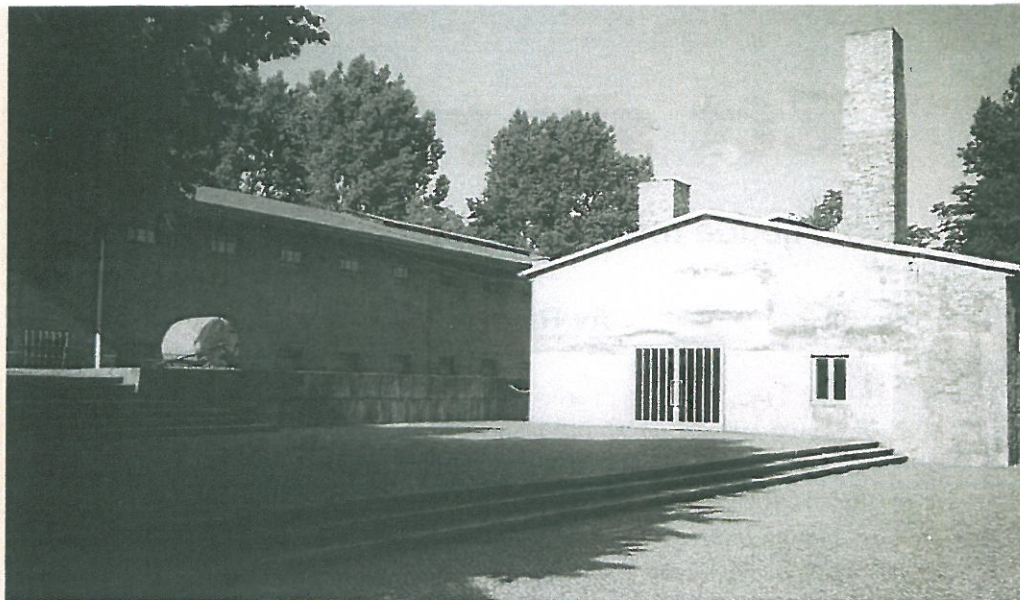
Ved direktør Erling Bergs venlige foranledning fik vi anledning til ganske kort at møde Esther, og høre - i brudstykker - lidt om hendes umenneskelige lidelser.

Hun var født i byen Lodz, Polen, i 1913. I 1939 angreb Tyskland Polen, og

Heinrich Himmler tog øjeblikkelig fat på de grusomme jødeforfølgelser. 26 år gammel, da havde Esther fået en akademisk uddannelse, var hun blevet gift og havde en datter.

Objektiv historieskrivning fortæller, at i byen Lodz blev et jødisk kvarter med 62.000 indbyggere spærret af fra al forbindelse med omverdenen, og yderligere 100.000 jøder fra andre byer i Polen blev tvunget ind i boligerne. Ghettoens indbyggere blev udsat for SS's brutaliteter samtidig med, at de blev udnyttet til det yderste i slavearbejde. Alt dette på en sultekost, der gjorde, at i året 1941 led op mod 1000 jøder hver måned sultedøden. Tortur og henrettelser hørte med til hverdagen. Således oplevede Esther, at hendes datter samt forældre blev henrettet. Imidlertid, som fuldt arbejdsdygtige i den bedste alder, blev både Esther og hendes mand skånet. Man havde brug for dem i den hårdt pressede krigsindustri.

Men da 1943 kom, blev SS desparate, og de sidste overlevende jøder skulle også likvideres som en del af en "Endlösung". Dette skulle foregå i koncentrationslejrene. Så blev familien skilt, idet Esther kom til den mest kendte dødslejr Auschwitz nær Krakow, Polen, medens

Krematoriet i Ravensbrück.

hendes mand endte op i Dachau lige udenfor München.

Men Esther overlevede. Hun var en af de få, der undgik gaskamrene. Det er anslået, at op mod 1 million jøder, sigøjnere, polakker, russere og mange andre nationaliteter blev henrettet i Auschwitz alene. Der var ting fra denne tid, Esther ikke ønskede at tale om. Og vi pressede naturligvis ikke på disse følsomme områder. En oprensning af de frygtelige begivenheder i udryddelseslejren i Polen ville have været for meget for den 88 årige kvinde. Dog røbede hun, at det var hendes perfekte kendskab til det tyske sprog, der reddede hende. Man havde brug for gode tolke.

I januar 1945, da den russiske front kom nærmere, blev de fanger, som var istand til det, tvunget til at marchere til koncentrationslejre i Tyskland. SS'erne prøvede at skjule deres ugeringer for de sejrende allierede ved at flytte fangerne væk fra de lejre, som blev befriet. Det betød, at Esther sammen med 60.000 KZ-

fanger i januars isnende kulde måtte tage del i de såkaldte døds-march mod forskellige KZ-lejre i Stortyskland. Nogle af fangerne måtte tilbringe 16 uger uden tag over hovedet, ofte i bidende kulde. Det rapporteres, at af en gruppe på 3000 var der kun 280 som overlevede døds-marchen. Mange af kvinderne blev dirigeret til kvindekonzentrationslejren Ravensbrück nord for Berlin, mere end 600 km fra Auschwitz. Her blev Esther, svag og udmattet, indlagt på det dårligt udstyrede og meget primitive lazarettet.

Nogle få uger senere umiddelbart før krigens afslutning i 1945, havde hun det held, takket være den svenske greve Folke Bernadottes forhandlinger og indgriben, at blive befriet og sendt med de hvide busser til Sverige, hvor hun øjeblikkelig kom under intensiv lægebehandling. Og det blev begyndelsen til de regelmæssige helbredsbeholdende ophold på Hultafors.

Hendes mand overlevede mirakuløst opholdet i koncentrationslejren Dachau. Det var Esther dog ikke klar over. Hun

Ett stort tack!

Hva skjedde med sabbatskollekten på Hultafors?

Av Rigmor Nyberg

Ved pensjonist-stevnet på Hultafors i juli fikk vi besøk av Rigmor Nyberg, leder for ADRA Sverige. Hun delte med oss mange interessante erfaringer fra ADRA's arbeid omkring i verden. Spesielt ble vi grepet av hva hun fortalte om behovet for hjelp til HIV-smittede barn i Kenya. Vi vedtok der-

for at kollekten på sabbatsgudstjenesten skulle gå nettopp til dette formålet. Rigmor stod på reisefot til Kenya like etter stevnets slutt og fikk med seg hele kollekten på kr 6.500 og fullmakt til personlig å bruke pengene der hvor hun så de mest skrikende behov for hjelp. Da hun kom tilbake til Sverige,

troede i over to år etter krigen, at han var blevet aflivet. Men et intensivt arbejde af det Internationale Røde Kors efter Anden Verdenskrig med sammenføring af familier fik dem forenet.

Den svenske konge gav personligt ham indrejse og opholdstilladelse i Sverige. Her bosatte de sig i Borås, fik to sønner, som idag beklæder ansvarsfulde stillinger i Sverige.

Esther Goldberg eksistens er et mirakel. Hun er en af de få, der endnu er i live, og som har oplevet menneskehedens grusomme forbrydelse udført på kortest tid og det mindste landområde.

Jean og Fred Thomas, som også deltog i pensionistsammenkomsten som gæstetaler, lyttede med stor interesse og var grebet af Esther's korte fortælling. Kun få dage før vi mødte hende, havde vi sam-

men besøgt Ravensbrück KZ lejren. Fred sagde bevæget til Esther, at han betragtede den jord, som hun havde gået på i Ravensbrück som hellig.

Esthers livsmod, trods et hårdt liv og alderdommen, var imponerende. Hun udtrykte igen og igen i samtalens forløb, at hun skyldte Hultafors og dens stab, at hun endnu var i live. På et kurophold på Skodsborg i 60'erne mødte hun læge Roland Nielsen. Også Roland og hans lægelige omsorg blev omtalt rosende.

Mødet med Esther Goldberg var en rørende oplevelse. Hendes livsmod og positive indstilling til sin skæbne var en enstående udfordring. Og det gjorde godt at observere hendes store taknemmelighed for det, som Syvende Dags Adventisternes sundhedsinstitutioner havde gjort for hende og hendes familie.

sendte hun til br. Elisenberg følgende rapport, som vi her deler med AKTIVS lesere:

"Jag har nu kommit hem från min resa till Kenya. Det var en jobbig resa som jag gjorde. Det berodde framför allt på alla de barn som jag träffade på och som inte hade några föräldrar. Föräldrarna hade dött av Aids.

Man räknar med att varje dag dör 750 personer av Aids i Kenya. Det betyder att det dör en Aids-sjuk vartannat minut. (Kenya är lika stort som Frankrike och har en folkmängd på 29 miljoner människor.)

Jag mötte en familj där det idag finns 5 pojkar mellan 10 och 17 år. De såg mycket magra ut. På väggen i deras lerhus hade de skrivit: God will provide every meal. (Gud kommer att ge oss mat varje dag.) När jag läste det grät jag. Jag undrade varför pojkarna inte hade odlat något eftersom

det fanns lite mark runt deras hus. Jag fick reda på att trädgårdsredskapen hade sålts för att betala mediciner och sjukhusvistelse för föräldrarna.

I ett hus bredvid fanns det 4 barn. Den äldsta flickan var 13 år. Nu skulle hon ta hand om sina yngre syskon. Huset som de bor i var fallfärdigt.

Lite längre bort igen bodde en familj som var släktingar till båda dessa familjer som jag berättat om. Släktingarna har nu att ta hand om 4 familjer där båda föräldrarna dött av Aids. Till saken hör att släktingarna är fattiga och hade flera egna barn. Min fråga är: Hur skall de klara av att skaffa både mat och pengar för barnens skolvgifter? Det går inte utan vi som har möjlighet behöver ställa upp. Och då kan ni säkert förstå hur glad jag blev över de pengar som jag fick i somras under pensionärsträffen.

Ett stort TACK!"

Aktiv Pensjonstid

Organ for SDA-arbeideres Pensjonistforening

Redaktør: Ølivind Gjertsen
Erling Skjalgsons gt. 20B. 0267 Oslo
Telefon 22 44 13 80

Gaver sendes til kassererens adresse.

Korrespondent i Danmark:
Hans Jørgen Schantz
Guldagervej 149, 4640 Fakse
Telefon 56 76 10 07

Ekspedition og kasserer i Danmark:
Gerda Møller, Hvidovrevej 329B, 3.mf.,
2650 Hvidovre. Tlf. 36 78 06 80

SDA-arbeideres pensjonistforening i Norge
Akersgata 74, 0180 Oslo

Formann: Johan Elisenberg
Nordåssløyfa 29A, 1251 Oslo. Tlf.: 22 61 73 19

Sekretær: Jakob Rask Arnesen
Larsbråtvn. 139, 0674 Oslo. Tlf.: 22 32 44 09

Kasserer: Edith Nordvåg
Furubergvn. 111B, 2315 Hamar. Tlf.: 62 52 55 96

Postgirokonto: 0530 2085678

Mirakel

Varsomme englehender
hentet deg ut bak forhenget.
Fra den store velgjørende intethet
ble du båret på bønnens armer
gjennom stillhetens grenseland
mens uklare drømmerier
kom og gikk.
For ditt indre blikk
ble du båret tilbake fra skyggene
til lyset, til dagen, til livet på nytt
åpnet du øynene
og så dine kjæres trekk
bli tydelige i tåken,
hørte stemmen som
hadde ropt på deg i skyggelandet
bli virkelig og nær
og du visste
at du levde.